

СОЦІОЛОГІЧНІ ВИДАННЯ: РОЗДУМИ, РЕЦЕНЗІЇ

СТАНІСЛАВ КАТАЄВ,

доктор соціологічних наук, професор Гуманітарного університету “ЗІДМУ”

Культура соціологічного мислення у хрестоматійному вимірі

Загальна соціологія : Хрестоматія / Уклад.: В.Г.Городяненко, С.В.Легеза; за ред. В.Г.Городяненка. — Дніпропетровськ, 2006. — 516 с.

Хрестоматія із загальної соціології становить навчальний посібник для вищих навчальних закладів, у якому враховано структуру відповідного навчального курсу та специфіку викладання соціології у вищих навчальних закладах України. Але насправді призначення книги значно ширше. Хрестоматія може бути корисною для вивчення й таких дисциплін, як галузева соціологія, етносоціологія, історія соціологічної думки, політична соціологія, методика соціологічних досліджень, економічна соціологія. Дуже цікавою є хрестоматія під час вивчення таких курсів, як “Сучасне українське суспільство”, що його викладає автор рецензії.

Дефіцит таких видань відчутний і досі. Малі накладі теоретичних робіт сучасних провідних вітчизняних і зарубіжних соціологів робить вивчення соціології неповноцінним. Тож у посібнику запропоновані праці провідних українських соціологів, що дає змогу студентам не тільки ознайомитися з науковим аналізом соціальних проблем сучасності, а й засвоїти сучасну наукову професійну мову, простежити логіку розгляду проблем, вивчити великий емпіричний матеріал.

Книга дає уявлення про основні напрями емпіричних досліджень сучасного українського суспільства, допомагає сформувати професійний соціологічний підхід до аналізу проблем сучасності та є вдалим проектом, у якому розгляд актуальних питань загальносоціологічної теорії поєднується з розкриттям змісту сучасних соціальних процесів та явищ в Україні.

У книжці зібрані узагальнювальні теоретико-емпіричні дослідження у певних галузях соціологічного знання застосовно до проблем сучасної України, на відміну від суто абстрактних міркувань щодо суспільства взагалі, здебільшого характерних для підручників. Укладачі здійснили велику роботу з добору матеріалів, які мають хрестоматійне значення. Серед авторів представлені провідні вчені з багатьох регіонів країни. Це перевага підручника. Він показує, так би мовити, мапу соціологічних центрів України, адже суспільна думка сконцентрована не лише у столиці. Це демонструє і рівень розвитку української соціологічної науки, позаяк важливим його критерієм є наявність багатьох наукових центрів. У хрестоматії представлені праці соціологів Дніпропетровська, Донецька, Запоріжжя, Києва, Кривого Рогу, Луганська, Одеси, Умані, Харкова та ін.

Гідно представлений доробок провідної соціологічної установи України — Інституту соціології НАН України. Читачі можуть переконатися, що вчені Інституту поєднують чудове знання сучасної світової соціологічної теорії та методології з особистісним науковим баченням соціальних проблем України. Узагальнений погляд на Україну в соціологічному вимірі подано в матеріалі В.Ворони, новаторське дослідження громадянсько-політичної сфери України пропонує В.Степаненко, два матеріали представляють наукові напрацювання А.Ручки, який розкриває різноманітні аспекти ціннісних пріоритетів громадян України.

Загальне уявлення про стан розвитку вітчизняної соціологічної науки дає розвідка В.Резніка та О.Резніка, історіографія соціологічної науки представлена дослідженням В.Городяненка.

Можна закинути упорядникам хрестоматії, що в книзі мало представлені вчені західних регіонів України. Проблеми цих регіонів обговорюються в багатьох матеріалах. Але якби представники західноукраїнських соціологічних центрів здійснили узагальнення досягнень учених цього регіону, це було б цінним доповненням соціологічної мапи України.

Викладачі соціології добре знають, як важко знайти придатний фактичний матеріал стосовно України для потвердження теоретичних положень навчального курсу. Зараз із цим легше впоратися. Скажімо, тему соціальної структури суспільства добре ілюструють матеріали М.Шульги, Е.Ліанової та С.Оксамитної, а вагомий матеріал щодо демографічної ситуації в Україні поданий у статтях І.Прибиткової та групи фахівців із Кривого Рогу.

У межах висвітлення проблем становлення та розвитку соціологічної теорії упорядники хрестоматії представили фрагменти з праць класиків соціології О.Конта, Е.Дюркгайма, Г.Тарда; окремо слід відзначити матеріал із творів відомого західного соціолога П.Бергера, присвячений культурі соціологічного мислення та призначенню соціології. Соціологічне розуміння суспільства як соціальної системи конкретизується у книжці через аналіз його соціальної структури, сутності способу життя, сукупності соціальних дій, взаємодій та відносин, соціальних конфліктів, демографічних проблем тощо. Критеріями, за якими здійснено добір статей, були високий методологічний та теоретичний рівень відповідно до вимог сучасної соціологічної науки, наявність емпіричного матеріалу, що надає можливість конкретно судити про різні грані сучасного українського суспільства. Дослідження стосуються або всієї України, або окремих важливих її регіонів, є методично виваженими та цікавими. Наприклад, проблеми національних відносин у сучасній Україні висвітлюються на підставі емпіричного матеріалу, що стосується таких аспектів, як: субетноси України, відносини між Західним і Східним регіонами, особливості менталітету населення цих регіонів, формування національної ідентичності, мовні практики, міжнаціональні дистанції тощо. Кожне питання, яке заторкують статті хрестоматії, висвітлюється із залученням великого емпіричного матеріалу.

Важливим завданням курсу соціології є формування культури соціологічного мислення, і матеріали хрестоматії допомагають розв'язанню цього завдання, демонструючи взірці такої культури.

Але важливий не тільки загальний професійний рівень соціолога, а й уміння активно використовувати основні методи дослідження, оперувати кількісними даними, складати дослідницькі документи, проводити емпіричні дослідження та інтерпретувати отримані результати. Тому спеціальний розділ присвячений методиці соціологічних досліджень, принципам організації та технології проведення досліджень. У статтях А.Бови, А.Горбачика, М.Мищенко та ін. характеризуються методи збирання соціологічної інформації, описуються програми соціологічного дослідження та технології соціологічного аналізу. Проте хрестоматія не піднімає в цьому плані підручники, а подає цікаві авторські концепції.

Специфіка соціологічного мислення передбачає інтерес до масових процесів і явищ, до тих закономірностей, що притаманні не окремому індивідові, а групі, колективу, спільноті. У світлі цієї тези слід розуміти і статті провідних українських соціологів Є.Головахи та Н.Паніної про соціальне самопочуття й подвійну інституціоналізацію.

Темі взаємозв'язків між соціальними явищами та процесами, властивими різним вимірам соціального простору — економічному, політичному, соціальному, культурному, — присвячені розвідки І.Бекешкіної про політичну диференціацію українського суспільства, В.Буреги про соціально-адекватний менеджмент, О.Кученко про ринкові відносини в Україні. Серед матеріалів, що стосуються теорій середнього рівня, галузевих та спеціальних соціологічних теорій, заслуговують на увагу також статті Т.Єфременко та О.Іващенко з проблеми зайнятості, однієї з найактуальніших в українському суспільстві, а також стаття Є.Суїменка, присвячена поведінковим позиціям підприємців.

Навчальний посібник розрахований на широкий загал студентів соціально-гуманітарних спеціальностей вищої школи, представників гуманітарної інтелігенції, які прагнуть бути компетентними в сучасних соціально-економічних процесах.